

DWA LATA ISTNIENIA I PERSPEKTYWY ROZWOJU
CENTRALNEJ BIBLIOTEKI PARAZYTOLOGICZNEJ PRZY ZAKŁADZIE
PARAZYTOLOGII PAN

Gdy w październiku 1953 r. został powołany do życia Zakład Parazytologii Polskiej Akademii Nauk, jednym z ważniejszych zadań, których podjęła się ta nowa, a pod względem zakresu oraz specyfiki pracy pierwsza w Polsce placówka naukowa, było jak najszybsze stworzenie własnej biblioteki oraz sprawnego ośrodka informacji bibliograficznej w zakresie parazytologii. Koncepcja ta była ze wszech miar uzasadniona.

Rozproszenie po licznych bibliotekach naszego kraju cennego piśmiennictwa z zakresu wszystkich gałęzi parazytologii nie daje naszym parazytologom sprzyjających warunków do pracy zawodowej. Ważne dla parazytologa pozycje monograficzne, a zwłaszcza czasopiśmiennictwo o charakterze parazytologicznym lub częściowo parazytologicznym, „gina” niejako w olbrzymiej masie zasobów bibliotek — nie tylko ogólnych, ale nawet i specjalnych o kierunkach lekarskich, ogólnobiologicznych czy zoologicznych. Niedogodność tę daje się odczuć szczególnie dziś, kiedy styl pracy naukowej różni się zasadniczo od stylu i metodyki badań z lat jeszcze niedawnych. Podstawowe problemy, zarówno w gospodarce hodowlanej jak i w obrębie ochrony zdrowia człowieka, stawiają przed ogółem pracowników nauki konieczność wykonywania zadań nie cierpiących zwłoki. Nauka polska musi umieć nadażyć za wzrastającym ciągle zapotrzebowaniem społecznym w kraju oraz rozwijającą się szybko nauką za jego granicami. Nie ma więc czasu na przysłowiowe „grzebanie się” w bibliotekach w poszukiwaniu piśmiennictwa, potrzebnego do aktualnie wykonywanej pracy lub w celu śledzenia literatury bieżącej. A przecież znajomość światowej bibliografii obowiązuje każdego pracownika nauki bez względu na to, czy wykonywana przezeń praca jest pilna, czy też nie wymaga pośpiechu.

Powyzsze uwagi zaslugują na podkreślenie tym bardziej, że olbrzymi rozwój parazytologii w ciągu ostatnich lat czterdziestu pociągnął za sobą niespotykany wzrost publikacji z zakresu tej gałęzi nauk biologicznych. Znajduje to swój wyraz w stosunku ilości prac ogłoszanych dawniej do ilości publikacji w dobie obecnej, który przedstawia się w przybliżeniu jak 1 : 10. Nikt więc nie może ogarnąć własnymi środkami tej olbrzymiej bibliografii światowej. Dość jest wspomnieć, że *Helminthological Abstracts*, analityczne czasopismo bibliograficzne o wąskiej stosunkowo specjalizacji parazytologicznej, w jednym tylko z sześciu wychodzących rocznie zeszytów ogłasza streszczenia przeciętnie ok. 2 000 prac helmintologicznych. A przecież istnieją jeszcze znacznie szersze specjalności, jak protozoologia czy arachnoentomologia.

W tym stanie rzeczy konieczne było zorganizowanie centralnej biblioteki naukowej o charakterze parazytologicznym, która będzie mogła rozwinąć działalność w zakresie dokumentacji oraz sprawnej i dokładnej informacji bibliograficznej. Decyzja utworzenia jej przy centralnym ośrodku badań parazytologicznych, którego rolę spełnia Zakład Parazytologii PAN, jest celowa i słuszna. Inicjatywę na tym polu rozwinął wspomniany Zakład, a zadanie, którego się podjął, uważa za jeden z główniejszych celów swej działalności. Toteż już w pierwszych tygodniach istnienia Zakładu zostały określone drogi prowadzące do realizacji zamierzeń. Przedstawiają się one następująco.

1. Gromadzenie druków zwartych z zakresu parazytologii lekarskiej, weterynaryjnej, ogólnej i systematycznej.

2. Gromadzenie druków zwartych z dziedzin pokrewnych i pomocniczych. Związane to jest ściśle z przyszłymi zadaniami i rozbudową Zakładu, który w najbliższej przyszłości przekształci się w Instytut Parazytologii, mający objąć dział parazytologii lekarskiej, mikrobiologii, fizjologii pasożytów i badania środków pasożytołojczych, a także dział anatomii patologicznej. W zakres obu tych działów wchodzi także gromadzenie mikrofilmów i fotokopii oraz rękopisów prac nie opublikowanych.

3. Kompletowanie najnowszego czasopiśmiennictwa światowego z zakresu parazytologii i nauk pomocniczych na drodze prenumeraty bieżącej i zakupu starszych roczników, a nade wszystko szeroko zakrojonej wymiany z zagranicą.

4. Praca nad polską bibliografią parazytologiczną.

5. Praca nad stworzeniem centralnego autorskiego i rzeczowego katalogu odbitek prac parazytologicznych, znajdujących się w bibliotekach oraz w rękach prywatnych na terenie naszego kraju. Kartka katalogowa poinformuje osoby zainteresowane, gdzie znajduje się odbitka i zaoszczędzi bezowocnych nieraz poszukiwań za granicą.

6. Praca nad bibliografią parazytologiczną zawartości czasopism, bieżąco kompletowanych przez Zakład Parazytologii PAN.

7. Nie mniej ważnym warunkiem wypełnienia omawianych tu zadań jest zapewnienie Zakładowi odpowiedniego personelu, mogącego prowadzić nowoczesnie zorganizowaną bibliotekę, wymianę zagraniczną i dział informacji bibliograficznej. Możliwość udzielania informacji na drodze korespondencyjnej będzie ideałem tak pojętych założeń.

Na drodze do wykonania planu Zakład zetknął się początkowo z licznymi trudnościami. Jednakże już na początku r. 1954 sytuacja poprawiła się znacznie. Z przyznanych kredytów zwyczajnych opłacona została prenumerata podstawowych czasopism krajowych i zagranicznych oraz sporządzono zamówienie na książki zagraniczne, które zostało w znacznej mierze zrealizowane. Z chwilą zaś oddania do dyspozycji Zakładu wydawnictwa *Acta Parasitologica Polonica*, już w lutym 1954 r., nawiązane zostały kontakty wymienne z zagranicą, dzięki którym zwiększył się wkrótce stan posiadania biblioteki. Od tej pory

dał się zaobserwować znacznie szybszy przyrost zarówno czasopism, jak i druków zwartych. W celu scharakteryzowania tego rozwoju podaję niektóre dane cyfrowe z okresu dwuletniego.

Druki zwarte

Stan na 31.XII.1953	—	54 woluminów	(z zakupu i darów)
„ „ 31.XII.1954	—	540 „	(z zakupu, darów i wymiany)
„ „ 31.XII.1955	—	1 090 „	(w tym z zakupu 132 wol., z wymiany i darów 418 wol.)

Dużą część druków zwartych, obok cennych monografii i podręczników, stanowią odbitki (separaty). Były one gromadzone w ograniczonym zakresie ze skąpych zapasów krajowych, jednakże większa ich część pochodzi z wymiany i darów.

Czasopisma

Stan na 31.XII.1953	—	15 woluminów	(5 tytułów)
„ „ 31.XII.1954	—	190 „	(82 tytuły)
„ „ 31.XII.1955	—	474 woluminy	(188 tytułów)

Dział bieżąco kompletowanych tytułów czasopism zamykał się cyfrą 144, w tym przypada na krajowe 30, radzieckie 33, krajów demokracji lud. 24, innych krajów 87. W pierwszym półroczu r. 1956 rozwój w tym dziale był jeszcze szybszy.

Należy nadmienić, że zasoby biblioteki, szczególnie w dziale czasopism, pozyskane zostały głównie na drodze wymiany lub jako dary w wyniku stale ożywiających się kontaktów z pokrewnymi instytucjami krajowymi, a szczególnie zagranicznymi. Tak np. spośród zgromadzonych w r. 1955 550 wol. druków zwartych oraz 284 wol. czasopism jedynie 132 wol. druków zwartych i 86 wol. czasopism pochodzi z zakupu i prenumeraty.

Skoro mowa o wymianie czasopism z zagranicą, trudno jest pominąć pewne szczegóły, charakteryzujące pracę Zakładu na tym polu.

Acta Parasitologica Polonica były początkowo organem Polskiego Towarzystwa Parazytologicznego. Jednakże już w r. 1954 wydawnictwo to przekształciło się w organ Zakładu Parazytologii PAN. Już pierwsze zeszyty *Acta* zostały użyte do nawiązania kontaktów z zagranicą, co w krótkim czasie przyniosło Zakładowi cenne nabytki zagranicznych wydawnictw ciągłych, otrzymywanych do dziś w zamian za nasze wydawnictwo. Początkowo wymiana prowadzona była przez Redakcję *Acta* pod kierunkiem prof. dra Z. Raabe i lek. wet. B. Bezubika przy ścisłej współpracy z Zakładem. Po przejściu *Acta* przez Zakład Parazytologii PAN ciężar prowadzenia wymiany spadł na niektórych spośród jego pracowników naukowych, którzy dołożyli wszelkich starań, aby tak dobrze rozpoczęte dzieło nie tylko nie zostało zniszczone, lecz przeciwnie — aby wymiana rozwijała się coraz pomysłniej.

W celu zilustrowania rozwoju i opłacalności wymiany, prowadzonej przez Zakład w ciągu niespełna dwóch lat, przytaczam kilka ważniejszych cyfr.

Aktualny stan kontrahentów zagranicznych w dn. 31.XII.1955 wynosił 217 adresów, z których przypadają:

na ZSRR	—	29 adresów
na kraje demokracji lud.	—	38 „
na inne kraje	—	150 „

Zakład utrzymuje kontakt z 52 krajami, dostając w zamian za wysyłane *Acta* czasopisma biologiczne ze wszystkich niemal krajów Europy, a także m. in. z Egiptu, Tunisu, Mozambiku, Unii Połudn.-Afrykańskiej, Brazylii, Kolumbii, Wenezueli, Stanów Zjednoczonych A. P., Kanady, Chin, Japonii i Australii. Rozumie się, że pozyskanie literatury parazytologicznej na drodze wymiany nie jest łatwe. Niektóre z podstawowych zagranicznych czasopism przeznaczone są wyłącznie na sprzedaż gotówkową. W tych przypadkach można je zdobyć wyłącznie na drodze prenumeraty. Niekiedy kontrahenci z wymiany przysyłają nam czasopisma, w których nigdy lub tylko bardzo rzadko ukazują się prace parazytologiczne. Nie rezygnujemy jednak z wymiany, lecz otrzymane egzemplarze gromadzimy w swojej bibliotece w celu użycia ich na wymianę z zainteresowanymi instytucjami lub naukowcami w kraju, a nawet za granicą. Każde bowiem czasopismo i publikacja, sprowadzone do kraju na drodze wymiany, zaoszczędzają nam obrotu dewizowego i znajdują tu przydatność w innych gałęziach nauk biologicznych.

Wymiana czasopism z zagranicą nie tylko przysparza nam zasobów literatury fachowej, jest ona opłacalna również w sensie ekonomicznym. Potwierdzają nam to niektóre dane statystyczne. Tak np. w r. 1955 wysłaliśmy za granicę 604 egz. poszczególnych części *Acta*, w zamian za co otrzymaliśmy 544 egz. wydawnictw ciągłych oraz 567 zwartych.

Działalność biblioteki Zakładu nie ogranicza się, jak już wyżej wspominałem, do gromadzenia druków. Nie mniej ważne są zaplanowane prace nad zorganizowaniem informacji bibliograficznej w zakresie parazytologii.

Praca nad polską bibliografią parazytologiczną jest już daleko posunięta. Zgodnie z zaleceniem Rady Naukowej Zakładu praca została podzielona na dwa etapy. Pierwszy obejmuje okres dziesięciu lat — od r. 1945 do r. 1954, co ma na celu szybkie uchwycenie najnowszego polskiego piśmiennictwa. Następny etap — to bibliografia od początku dziejów polskiej parazytologii do r. 1944. Równocześnie nie zaniedbuje się bibliografii bieżącej. Dorobkiem dotychczasowej pracy w obrębie pierwszego etapu jest uchwycenie niemal całego piśmiennictwa rzeczowego okresu, który łącznie z r. 1955 obejmuje 819 pozycji, skatalogowanych w sposób krzyżowy. Będzie ono niebawem opublikowane w jednym z krajowych wydawnictw parazytologicznych. Bieżące dane bibliograficzne zamierza się ogłaszać w sposób ciągły.

Podobnie sprawnie przebiega katalogowanie odbitek prac parazytologicznych, znajdujących się w bibliotekach, instytucjach naukowych oraz u osób prywatnych w kraju. Do I kwartału 1956 r. ujęto ok. 3 000 pozycji. Katalog, który jest ciągle uzupełniany, ma tymczasem układ autorski, lecz nawet w tej formie został udostępniony i spełnia już swą nader pożyteczną rolę. W najbliższym czasie rozpocznie się praca nad katalogiem rzeczowym odbitek.

Oprócz zwykłego katalogu biblioteki Zakładu czynny jest katalog zawartości czasopism, posiadanych przez Zakład Parazytologii PAN i Zakład Parazytologii i Chorób Inwazyjnych Wydz. Weterynaryjnego SGGW, a także wydawnictw ciągłych bieżąco kompletowanych. Katalog ten jest również stale uzupełniany i zawiera w układzie rzeczowym oraz chronologicznym najnowsze publikacje, ogłoszone w czasopismach polskich i obcych, znajdujących się w bibliotece. Zawierał on w I kwartale 1956 r. ponad 4 000 pozycji.

Przedstawiając aktualny stan prowadzonych w Zakładzie prac bibliotekarskich, dokumentacyjnych i bibliograficznych, trudno pominąć sprawę informacji o polskim piśmiennictwie parazytologicznym za granicą. W ramach zorganizowanej przez PAN pracy nad polską bibliografią analityczną referowane są także publikacje parazytologiczne. W dziedzinie tej pracuje Zakład Parazytologii PAN wspólnie z Zakładem Parazytologii i Chorób Inwazyjnych Wydz. Wet. SGGW. Publikacje zaś wyłącznie z zakresu parazytologii weterynaryjnej referowane są dla wychodzącego w NRD czasopisma *Landwirtschaftliches Zentralblatt*, wydawanego przez Niemiecką Akademię Nauk Rolniczych.

Jest rzeczą godną zanotowania, że od dwóch zaledwie lat istniejące nasze wydawnictwo — *Acta Parasitologica Polonica* — jest dziś znane na rynkach naukowych niemal całego świata. Ogłaszane w *Acta* prace już są streszczane w tak znanych i poczytnych czasopismach, jak np. *Helminthological Abstracts*, *Biological Abstracts*, *Excerpta Medica* i *Rivista Iberica di Parasitologia*.

Wszystko wskazuje na to, że ten dobry start jest pomyślną wróżbą dla dalszego rozwoju propagandy naszego dorobku i myśli naukowej w dziedzinie parazytologii, która w Polsce ma dawne i dobre tradycje. *Acta* jest wydawnictwem, które w pełni zasługuje na miano „dobrego towaru” dla zagranicy. Dowodzą tego listy otrzymywane przez nas od placówek naukowych i bibliotek wielu krajów. Coraz częściej przyjmujemy propozycje nawiązania wymiany i coraz większe jest zainteresowanie naszą solidną działalnością naukową.

Jak można sądzić z przedstawionych wyżej ogólnych planów i prac biblioteki Zakładu Parazytologii PAN, zadania, których wykonania podjęła się ta nowa placówka naukowa, mają niezwykle duże znaczenie w nowoczesnej organizacji polskiej parazytologii. Utworzenie centralnej biblioteki przyszłego Instytutu Parazytologii, gromadzącej bieżąco najnowsze publikacje, założenie katalogu odbitek i zawartości czasopism, praca nad polską bibliografią parazytologiczną i informacją, wymiana z zagranicą — są to nie tylko nowe, ale wręcz rewolucyjne koncepcje w historii polskiej parazytologii z dziedziny organizacji pracy. Stała i planowa dotychczasowa ich realizacja, jak i oparta o doświadczenie pełna przydatność w nowoczesnej metodyce pracy nauko-

wej, pozwalają przypuszczać, że nasze wysiłki są słuszne i dadzą bogate plony już w najbliższej przyszłości.

Wiesław Ślusarski